הלכה · משנה תורה · מפרשים · מגדל עוז · ספר קניין

מגדל עוז על משנה תורה, הלכות עבדים

רבנו שם טוב אבן גאון

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מגדל עוז על משנה תורה, הלכות עבדים

רבנו שם טוב אבן גאון

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מגדל-עוז-על-משנה-תורה-הלכות-עבדים/
הקובץ נוצר ב־19 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
הלכה א 5
הלכה ב 5
הלכה ה 5
הלכה ו 5
הלכה ח 5
הלכה ט 6
הלכה י 6
פרק ב 6
הלכה א 6
הלכה ב 6
הלכה ג 6
הלכה ו 6
הלכה ז 6
הלכה י 7
הלכה יב 7
פרק ג 7
הלכה א 7
הלכה ב 7
הלכה יג 7
פרק ד 7
הלכה א 7
הלכה ב 7
הלכה ה 7
הלכה יד 8
הלכה טו 8
פרק ה 8
הלכה א 8
הלכה ד 8
הלכה ז 8
הלכה ח 9
הלכה יד 9
הלכה טו 9
הלכה יז 9
פרק ו 9
הלכה א 9
הלכה ב 9
הלכה ה 9
הלכה ז 10
הלכה ח 10
פרק ז 11
הלכה א 11
הלכה ג 11
הלכה ד 11
הלכה ה 11
הלכה ו 11
הלכה ז 11
הלכה ח 11
הלכה ט 12
פרק ח 12
הלכה א 12
הלכה ב 12
הלכה ד 12
הלכה ו 13
הלכה ט 13
הלכה י 13
הלכה יב 13
הלכה יג 13
הלכה יד 13
הלכה טו 13
הלכה יז 14
הלכה יט 14

פרק ט 15
הלכה א 15
הלכה ב 15
הלכה ג 15
הלכה ד 16
הלכה ה 16
הלכה ז 16
הלכה ח 16

פרק א

הלכה א

עבד עברי האמור בתורה וכו' עד כמו שביארנו בהלכות גניבה. עיקר ההלכה פ"ק דקידושין (דף י"ד) ובסיפרי והביאור פ"ג דהלכות גניבה:

ואין לך איש מישראל כו' עד כי ימכר לך אחיך העברי. פ"ק דקידושין שם ובספרי שם:

מוכר עצמו כיצד עד ואח"כ ימכור את עצמו. במציעא פרק איזהו נשך (דף ע"א) ובסיפרי:

הלכה ב

כבר ביארנו שאין האשה נמכרת בגניבתה וכן אינה מוכרת את עצמה. עיקר ההלכה בסוטה פרק היה נוטל (דף כ"ג) והביאור פ"ג דהלכות גניבה:

ואינה קונה לא עבד עברי ולא עבד כנעני עד ואפילו לגר תושב. פרק איזהו נשך (דף ע"א) :

ואם עבר ומכר וכו' עד גאולה תהיה לו. פרק הערל:

הלכה ה

אחד המוכר עצמו או שמכרוהו ב"ד וכו' עד ודרך כבוד. זה מפורש בתורת כהנים פרשת בהר סיני שלא ימכרם בסימטא ויעמידם על אבן המקח:

הלכה ו

כל עבד עברי וכו' מכאן אמרו חכמים וכו' וכן לא יאמר לו חפור וכו' עד דבר קצוב שהוא צריך לו: כתב הראב"ד ז"ל סברא זו שלו היא אבל חכמים לא פירשו בו טעם קצבה ולא אמרו אלא שלא יאמר לו עד שאבא והוא מתעכב לבא וכו': **ואני** אומר האמת הוא כי בתורת כהנים נאמרו כל הלכות אלו פרשת בהר סיני במנין י"ח ופרק י"ג וי"ד והלשון שם אצלנו כדברי הראב"ד ז"ל אבל זכור אני ללשון ר"מ ז"ל שלמדתי ושכחתי:

וכן העכו"ם שנמכר לו וכו' ואם הניחוהו וכו' עד מדעת עצמו. הכל בת"כ פרשת בהר סיני:

הלכה ח

אנשים שאינן נוהגין כשורה עד להשתעבד בהן: מלך שגזר וכו' עד יותר מדאי: כתב הראב"ד ז"ל בחיי ראשי לא נאמרו דברים הללו בגמרא וכו': **ואני** אומר חייו חיי עולם בנגלה ובנעלם אלא ה"ג פרק החולץ (דף מ"ו) גמרא מתניתין דהמחזיר את גרושתו כו' אמר ליה רב פפא חזי מר הני דבי פפא בר אבא דיהבי זוזי אאינשי לכרגייהו ומשתעבדי בהו עבידתא יתירתא כי נפקי צריכי גיטא דחירותא או לא אמר ליה איכו השתא שכיבי

ולא אמרי לכו הא מילתא הכי אמר רב ששת מוהרקייהו דהני בטפסא דמלכא מנח ומלכא אמר מאן דלא יהיב כרגא משתעבד למאן דיהיב כרגא ע"כ וההיא ודאי לא אפשר לפרושה אלא משום עבידתא יתירתא דהא אי צריכי גיטא בעא מיניה בשלמא בפרק איזהו נשך שייך לפרושי כדקאמר מר מתרי טעמי חדא דמתניא לגבי רבית ועוד דלא גרסינן בה כי נפקי צריכי גיטא דחירותא או לא אלא הא דפרק החולץ דמתאמרא לגבי קניין עבדים וגרסינן בה כי נפקי כו' היכי מצי מפרש לה לענין רבית על כן אני מסכים עם דברי ר"מ ז"ל וחיי רבינו הראב"ד ז"ל יעמדו לקץ הימין לעולם ולעולמי עולמים:

אבל לא כעבד ואם אינו נוהג כשורה כו'. פ"ק דקידושין (דף כ') ובת"כ פרשת בהר סיני:

הלכה ט

כל עבד עברי עד שהוא עושה לו. פ"ק דקידושין וריש פירקא בתרא דערכין ובת"כ פרשת בהר סיני:

הלכה י

אין אמה העבריה נוהגת עד היובלות. עיקר ההלכה בערכין פרק המקדיש (דף כ"ט) ומייתי לה בקידושין פרק האומר (דף ס"ט) והביאור פרק י' דהלכות שמיטה ויובל:

פרק ב

הלכה א

עבד עברי שמכרוהו עד ונתן לו השטר. פ"ק דקידושין (דף י"ד):

הלכה ב

מכרוהו ב"ד עובד שש עד שנאמר בשנת היובל הזאת. פ"ק דקידושין (דף ט"ו) ובנדה פרק יוצא דופן (דף מ"ז ומ"ח) ובערכין פרק השג יד (דף י"ד ע"ב):

הלכה ג

המוכר עצמו יש לו למכור עד אפילו חלה כל שש עולין לו. פ"ק דקידושין ובספרי פרשת ראה:

הלכה ו

המוכר עצמו לעכו"ם כו' עד הוא ובניו עמו. סוף ערכין:

הלכה ז

הנמכר לעכו"ם אם לא השיגה ידו עד שוה כסף ויוצא. פ"ק דקידושין (דף מ"ז):

וכן הנמכר לעכו"ם כו'. עד לפי מאה. פ"ק דקידושין וסוף ערכין:

הלכה י
הנמכר לעכו"ם הואיל וכו' עד שיכתוב לו שטר. פ"ק דקידושין (דף כ' וכ"א):

הלכה יב
אדון שמת עד שאר היורשים. פ"ק דקידושין (דף י"ז) בבלי וירושלמי:

והנמכר לגר צדק עד סוף הפרק. פ"ק דקידושין ומציעא פרק איזהו נשך (דף נ"ט ע"ב):

פרק ג

הלכה א
כל עבד עברי עד אינו חייב במזונותיה. בת"כ פרשת בהר סיני:

הלכה ב
אע"פ שהאדון חייב כו' עד מעניקין לו. הכל פ"ק דקידושין (דף י"ד) וראשון נאמרה גם בירושלמי שם:

הלכה יג
מפי השמועה למדו עד העניק תעניק לו. בספרי פרשת בהר סיני:

אחד היוצא בסוף שש כו' עד חייב ליתן לו מהם. פ"ק דקידושין (דף ט"ז ע"ב):

וכמה נותן לו ממון כו' עד מ"מ. פ"ק דקידושין (דף י"ז) ומייתי לה במציעא פרק אלו מציאות:

א"כ למה נאמר אשר ברכך כו' עד סוף הפרק. פרק קמא דקידושין:

פרק ד

הלכה א
אמה העבריה כו' עד לכל מי שירצה. סוף מסכת ערכין (דף כ"ח) ובכתובות פרק אלו נערות (דף מ'):

אף הקטנה שהיא איילונית עד אמה העבריה. פ"ק דקידושין (דף י"ח) בבלי וירושלמי ופ"ק דשחיטת חולין:

הלכה ב
אין האב רשאי למכור עד ואף לאמתך תעשה כן. הכל פ"ק דקידושין וסוף ערכין:

הלכה ה
אפילו הביאה סימנין עד קודמת למצות פדייה. פרק קמא דקידושין:

כיצד מצות יעוד עד אפילו לכ"ג. הכל פ"ק דקידושין (דף י"ט ע"ב) ובמכילתא אמרו ואם שלש אלה לא יעשה לה ייעד לך או לבנך או פדה אותה:

וכן אם נפלה לפני יבם כו' עד כמו שיתבאר. פ"ק דקידושין בבלי וירושלמי הוא עיקר ההלכה והביאור בזה הפרק ופ"י דהלכות אישות:

הלכה יד

המוכר את בתו ויצאה בשנים כו' עד כמו שביארנו. פ"ק דקידושין (דף י"ח) והביאור בזה הפרק:

הלכה טו

המוכר את בתו וכו' עד סוף הפרק. הכל פ"ק דקידושין (דף י"ט ע"ב):

פרק ה

הלכה א

עבד כנעני נקנה כו' עד באין כאחד. הכל פ"ק דקידושין (דף כ"ב וכ"ג):

אמר לו שלא בכתב עד או בראשי איברים: כתב הראב"ד ז"ל דבר זה אינו מחוור שהקניין הרי הוא ככסף מההוא מעשה דכומתא והלכה כר"ש שהכסף גומר בו עכ"ל:

ואני אומר תימה אם יצא מפי הראב"ד ז"ל שהרי פ"ק דקידושין פיסקא ובגרעון כסף גרסינן אלא האי שטרא היכי דמי אי נימא דכתב שטרא אדמיה היינו כסף אלא שטר שחרור למה לי שטרא לימא ליה באנפי תרי זיל או באנפי ב"ד זיל ומהדרינן אמר רבא זאת אומרת ע"ע גופו קנוי והרב שמחל על גרעונו אין גרעונו מחול ולא שבקינן סוגיא דתלמודא בכל דוכתא שאין עבד יוצא לחירות אלא או בכסף או בשטר או בראשי איברים משום סברא ואי משום דר"ש הא גרסינן בהדיא התם גמרא בפירקין (דף כ"ד) ובלבד שיהיה הכסף משל אחרים כו' תנו רבנן בכולן עבד יוצא בהן לחירות וצריך גט שחרור דברי ר"ש אלמא ר"ש גופיה בעי שטר לכך אני אומר שלא יצא מפיו אלא אחרים כתבוהו ותלאוהו על שמו ונמצאו דברי ר"מ ז"ל נכונים:

והכותב לשפחתו וכו'. בגיטין פרק המגרש (דף פ"ו) ובקידושין פ"ק (דף ו'):

הלכה ד

כיצד בראשי איברים כו' עד חסרו אבר ויצא לחירות. פ"ק דקידושין (דף כ"ד):

הלכה ז

הכהו על עינו וכו' עד לחירות. בניזקין פרק החובל (דף צ"א וצ"ח):

הלכה ח

הכהו על עינו כו' עד יצא לחירות. פ"ק דקידושין (דף כ"ד):

הלכה יד

המפיל שן עבדו וסימא את עינו הרי זה יצא לחירות וכו' עד וכן כל כיוצא בזה: כתב הראב"ד ז"ל דבריו סותרין זה את זה כו': **ואני** אומר מ"ש שם פ"ד ז"ל כל עבד שיצא לחירות ועדיין לא הגיע גט שחרור לידו אין לו קנס ואחרים שחבלו בו אינו יכול להוציא מהן לעצמו שעדיין לא גמר שחרורו ולא האדון יכול להוציא מהן שהרי לא נשאר לו בו קניין לפיכך המפיל שן עבדו ואח"כ סימא עינו יצא בשינו ואינו נותן לו דמי עינו ואם תפס אין מוציאין מידו עכ"ל הנה עיניך רואות כי לשם מדבר במי שיצא לחירות מחמת שינו ואח"כ סימא את עינו שהיה כמעוכב גט שיחרור בשעה שסימא עינו אבל בכאן מדבר שהפיל שינו וסימא עינו בשעה אחת או בזה אחר זה והתחיל זה עד שלא נגמר דינו של זה וזה פשוט והכי איתא פרק השולח:

הלכה טו

מי שחציו עבד כו' עד שחבל בו. בב"ק פרק החובל (דף צ') ובבבא בתרא פרק חזקת הבתים (דף נ"א):

הלכה יז

יציאת העבד בראשי וכו' עד פטור מלשלמו. עיקר ההלכה פ"ק דסנהדרין והביאור פ"א:

פרק ו

הלכה א

הכותב גט שחרור וכו' עד שלא בפניו. פ"ק דקידושין (דף כ"ג) :

אבל אם אמר תנו וכו' עד לאחר מיתה. פרק קמא דגיטין (דף י"א):

הלכה ב

הכותב בשטר וכו' עד לשחרר אותה. בגיטין פרק השולח (דף מ'):

הלכה ה

בששה דברים שוין עד בהלכות הלואה. פ"ק דגיטין (דף ט') והביאור פכ"ה שם:

חוץ מגיטי נשים עד חבר. פ"ק דגיטין:

ובזמן הזה וכו' עד לכל דבריהם. כ"כ ר"י אלפס בהלכות פ"ק דגיטין:

בגט אשה הוא אומר וכתב לה עד וכבר ביארנו טעם הדבר בהלכות גירושין. עיקר ההלכה פרק קמא דגיטין והביאור פ"א שם:

הלכה ז

כשם שהאשה עצמה מביאה גיטה ואינה צריכה לקיימו הואיל והגט יוצא מתחת ידה כן העבד ששטר שחרורו יוצא מתחת ידו אינו צריך לקיימו: כתב הראב"ד ז"ל זה הדרך הולך על דרך לא טוב וכו': **ואני** אומר הדרך הזה דרכיה דרכי נועם כבר דרכו עליה גאוני עולם נ"ע פ"ק דגיטין ואף כי מחלוקת ישנה בפירושה ומה שמקשה הראב"ד ז"ל כמעט הכל תלוי על אשכול אחד יש מתעשר ואין כל שכבר מוסכם דהלכה כר"א דאמר עדי מסירה כרתי ומה שאומרת בפני נכתב ובפני נחתם לאו לאפוקי מדין זיוף קא אתי אלא כלומר לשמה נכתב ולשמה נחתם וגם ידוע ומוסכם כמו שכתבתי פעמים בזה החיבור כי כשהתלמוד מקשה או תמה או אומר אותו בפשיטות הלכה פסוקה היא ומרגלא בפומיה מקובלת דהכי הילכתא וכוליה פירקין דגיטין דצ"ל בפ"נ משום לשמה הוא הילכך מה שהקשה תחילה היכן מצינו שטר שקרא עליו ערער שיגבה בו בלא קיום אתמהה והלא זאת האשה כיון שהגיע הגט לידה בעדי מסירה נתגרשה וכמו שאומר פשט התלמוד להדיא מעתה הגע עצמך שאבד הגט וכי לא נתגרשה מאותה שעה בין לגבות בין לכל דבר והערער שמוזכר בדבריו אין התלמוד מדבר בכך כלל בדין הזה ולא יאות לדבר בכך בענין רבינו ז"ל דמה הוא מערער אחר עדי מסירה דהא קי"ל עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן ולא דמיא לשטר חוב דבשטר חוב קי"ל כרב נחמן דאמר כי אתו לקמן לדינא אמרינן להו קיימו שטרייכו וחותו לדינא ואע"ג דאיהו לא טעין טענינן ליה אנן דאלמא כל זמן שלא נתקיימה עדותן שטרא חספא בעלמא הוא אבל בגט אינו כן שאין העדים חותמין על הגט אלא מפני תיקון העולם והעיקר תלוי בעדי המסירה כמו שכתבתי ומה שאמרו גם בפירוש דמתני' מתורץ בזה שאין אמירת בפני נכתב כו' אלא משום לשמה גם מה שסתם דבריו יפה עשה על דרך התלמוד וכמו שמוכיח לשונו שבסמוך והם שכל ומושכל וכלכל סברות לא אוכל:

וכשם שהאשה אומרת בפני נכתב ובפני נחתם עד ואינו צריך קיום. גם זה פ"ק דגיטין והוא מורה על הראשונה שבארתי להבין דרך ר"ם ז"ל הסלולה ולכך העתקתי לך כל לשונו והביאור פרק ו' מהלכות גירושין:

הלכה ח

כל הכשר להביא גט לאשה כו' עד סוף הפרק. במסכת גיטין פ"ב ופרק השולח ובמסכת תמורה פרק כיצד מערימין:

פרק ז

הלכה א
גט שחרור וכו' עד שיתקיים השטר. הכל פ"ק דגיטין ותחילת פרק המגרש:

הלכה ג
המשחרר שני עבדים כו' עד מן הנכסים כלום. בגיטין פרק השולח (דף מ"ב):

הלכה ד
המשחרר חצי עבדו וכו' עד כשהיה. בתמורה פרק כיצד מערימין:

הלכה ה
הכותב לשפחתו וכו' עד כמו ששחרר חציה: כתב הראב"ד ז"ל קשיא רישא אסיפא וכו': **ואני** אומר אין כאן השגה לר"מ ז"ל ותשובתו וסברתו ופירושו על התלמוד פרק כיצד מערימין ובקידושין ס"פ האומר ובגיטין פרק השולח ומאחר שהוא המקשה מפוייס בתירוצין כולנו מפוייסין:

הלכה ו
שפחה חרופה כו' עד שאין הכסף גומר שחרורה: כתב הראב"ד ז"ל פירוש המאורסת לעבד עברי וכו': **ואני** אומר תבא עליו ברכה שהוסיף לנו ביאור שפחה חרופה על מה שביארוהו שלהי פרק קמא דכריתות ופירשה ר"מ ז"ל פ"ג דהלכות איסורי ביאה ועיקר הדין בגיטין בפרק השולח:

הלכה ז
מי שחציו עבד וחציו בן חורין כו' עד וכותב עליה שטר בחצי דמיה. פ"ק דחגיגה ופרק קמא דעדיות ובגיטין פרק השולח:

הלכה ח
מי שחציו עבד וחציו בן חורין וכו' ואם נצרך הקטן בעבד כו' עד אצל מעות: כתב הראב"ד ז"ל נשתבש שיבוש גדול וכי האפוטרופוס כותב גט שחרור אלא ב"ד מעמידין לו כדי לדקדק וכו': **ואני** אומר תמה אני על זה הלשון וכי כל מי שלא יפרש פירושו משתבש הוא והלא רשב"ם ז"ל ורוב רבותינו בעלי התוספות נ"ע כך פירשוה ואדרבה הקשו הרבה על רש"י ז"ל לפי שפירש כשיטה זו שעמד בה הראב"ד ז"ל והכי גרסינן לה פרק השולח ההוא עבדא דבי תרי קם חד מינייהו שחרריה לפלגיה אמר אידך השתא שמעי בי רבנן ומפסדי ליה מינאי אזל ואקנייה לבנו קטן שלחה רב יוסף בריה דרבא קמיה דרב פפא שלח ליה כאשר עשה כן יעשה לו גמולו ישוב בראשו אנן קים לן בינוקא

דמקרבא דעתיה לגבי זוזי מוקמינן ליה אפוטרופוס ומקרקיש ליה זוזי וכתוב ליה שטרא דחירותא על שמיה ע"כ ופירש"י ז"ל כמ"ש הראב"ד ז"ל והקשו עליו רבותינו בעלי התוספות ז"ל שהרי אפילו בפעוטות אין מקחן מקח וממכרן ממכר ואפילו במטלטלי אינו אלא מדרבנן ומשום כדי חייו ומטעם הפקר ב"ד הפקר דהיינו בממון דוקא אבל גבי איסורא כי הכא דקא משחרר עבדא לא כיון דמן התורה אין מעשה קטן כלום ועוד דשטר שחרור של עבד יליף לה לה מאשה וא"כ כי היכי דגבי גט אשה קטן לאו בר גירושין הוא אף לגבי שחרור נמי לאו בר שחרורי הוא ועוד קשה לי דאי אפוטרופס לברר לו המעות של חצי דמיו נתמנה וכי אינו אביו קיים לפניו ושיברר לעצמו יברר לבנו שאין דעתו קרובה אצל בנו ממנו או ב"ד בעצמן יבררו לו שהם במקומו ולכך פרשב"ם ז"ל והעומדים בשיטתו כפירוש ר"מ ז"ל ומה שאתה מקשה מה מועיל שחרור האפוטרופוס הא קיימא לן התם דאין אפוטרופוס מוציא לחירות תירצו ז"ל הוא עשה שלא כהוגן לפיכך יעשו לו שלא כהוגן לאפוקי ממונא מקטן ואקנוהי לאפוטרופוס שעבודא דעבדא בתקנתא דרבנן דהפקר ב"ד הפקר ומיהו בעינן קרקושי זוזי כדי שיהנה הקטן במקצת שלא רצו להפקיע ממנו לגמרי בלא הנאה כלל ויש בו עוד טעמים לרבותינו הקדמונים איש איש על שמו נמוקו עמו ושלא להאריך לא כתבתי אלא שכתבתי זה על המעט בקצרה כמסעף פארה במערצה להודיע כי לא נשתבש חלילה וחס אדרבה שמע וסבר ונתחכם:

הלכה ט

שכיב מרע וכו' עד סוף הפרק. פרק מי שמת:

פרק ח

הלכה א

המוכר את עבדו לעכו"ם עד אין מחייבין אותו יתר. סוף מסכת ערכין ובגיטין פרק השולח:

וקנס זה אין גובין אותו עד ולשחררו. ר"י אלפס ז"ל כתב כן בהלכות ובשם הגאונים ז"ל:

הלכה ב

לוה על עבדו מן העכו"ם עד לפייסו בממון אחר. בגיטין פרק השולח (דף מו:):

הלכה ד

מכרו לעכו"ם לשלשים יום מכרו חוץ ממלאכתו וכו' עד אין מוציאין מידו: כתב הראב"ד ז"ל אין בקנסות תפיסה מועלת אלא במי שחסרו ממון עכ"ל: **ואני** אומר סברא זו מחלוקת ישנה בב"ק פרק המניח את הכד גבי מזיק שעבודו של חבירו גמרא מתני'

דשור שוה מנה שנגח לשור שוה מאתים וכו' ופרק הגוזל קמא גבי שורף שטרות של חבירו ועיקר זאת ההלכה פרק השולח אבל אפילו לאותו דרך איני רואה חוסר ממון גדול כזה מעולם והוא נראה לעין שהעכו"ם אין לו רחמנות ומשתעבד בו בפרך ומייגעו ומכחישו בגופו ובממונו וכל שכן המצות שהן יותר מן הממון תדע כי מפני שהפקיעהו מן המצות קנסוהו:

הלכה ו

המוכר עבדו לח"ל כו' עד לשחרר. סוף ערכין תחלתו ומקצתו פ"ק דגיטין והכל פרק השולח (דף מ"ד ע"ב):

הלכה ט

עבד שאמר לעלות לארץ ישראל עד שהארץ ביד עכו"ם. פרק בתרא דכתובות (דף ק"י):

הלכה י

עבד שברח מח"ל לארץ עד כמו שביארנו בעניין הונייה. עיקר ההלכות פרק השולח (דף מ"ה ע"א) ובלשון ספרי פרשת בהר לא תוננו אונאת דברים והביאור פרק י"ב בהלכות מכירה:

הלכה יב

הקונה עבד מן העכו"ם סתם עד או לח"ל. ביבמות פרק החולץ (דף מ"ח ע"ב):

וכן עבד שמל וטבל כו' עד כמציל מידם. בגיטין פרק השולח (דף מ"ד):

הלכה יג

המפקיר עבדו עד גט שחרור. בגיטין פרק השולח (דף ל"ח ול"ט) ובקידושין פרק עשרה יוחסין:

הלכה יד

עבד שברח עד גט שחרור. פרק השולח (דף ל"א ע"א):

הלכה טו

עבד שנשבה אם נתייאש ממנו וכו' עד והרי הוא שלו: כתב הראב"ד ז"ל זהו כרשב"ג וכאביי עכ"ל: **ואני** אומר רצה הראב"ד ז"ל לרמוז על מה שפסק ר"י אלפס ז"ל בשם גאון הלכה כחכמים משום דיחיד ורבים הלכה כרבים ומ"מ אינו חולק בזה עם רבו כי מה שכתב ר"י אלפס פסק גאון ז"ל יכול להיות דלדידיה לא ס"ל אלא כמ"ש ר"מ ז"ל:

ואם פדהו לשם בן חורין וכו' יצא לחירות וכו' עד גט שחרור. פרק השולח:

הלכה יז

וכן אם נדר נדר שכופין עליו וכו' מכאן אני אומר שהמשחרר כו' עד אע"פ שעדיין לא כתב: כתב הראב"ד ז"ל נ"ל שזה שיבוש הוא שנשתבש בלשון המשנה וכו': **ואני** אומר ראשו כתם פז קווצותיו תלתלים ועשה לו שם כשם הגדולים אבל אפילו לגירסתו מפרשינן לה שמפקירו וישלים נזירותו והכי מתניא חומר בעבדים מבנשים שהוא מפר נדרי אשתו ואינו מפר נדרי עבדו הפר לאשתו מופר עולמית הפר לעבדו ויצא לחירות משלים נזירותו עד כאן ופירוש מיפר נדרי אשתו לגמרי ואינו מפר נדרי עבדו לגמרי כגון שאם הפר נדרי אשתו עתה בעודה תחתיו הפר עולמית אפילו כי נתגרשה הפר לעבדו בעודו תחתיו אם יצא לחירות ישלים נזירותו כי התחיל למנות קודם שהותר לו ואם לא התחיל למנות מונה לאחר שיצא לחירות עד כאן והכי מפרשינן כולה סוגיין בגמרא עלה לימא בדשמואל קא מיפלגי על סיפא דמתניתין דתנן עבר מכנגד פניו ר' מאיר אומר לא ישתה ר' יוסי אומר ישתה דאמר שמואל המפקיר עבדו יצא לחירות ואינו צריך גט שחרור ר"מ אית ליה דשמואל ורבי יוסי לית ליה דשמואל פירוש עבר מכנגד פניו שברח מפניו של רבו ר"מ אית ליה דשמואל ורבי יוסי לית ליה דשמואל פירוש עבר מכנגד פניו שברח מפניו של רבו ר"מ דאמר לא ישתה ביין אית ליה דשמואל דכי ברח הו"ל הפקר וכמפקיר עבדו דמי ויצא לחירות הילכך לא ישתה כדתנן יצא לחירות וישלים נזירותו ור' יוסי סבר כו' וכי מעיינה בה שפיר משכחת סוגיין דחיקא פורתא דמה ענין מפקיר עבדו שהוא מדעתו מפקירו לענין בורח מרבו לכך נראה כגירסא ספרדית הנמצאת בספרים הישנים המוגהין דגרסינן הפר לעבדו יצא לחירות ומשלים נזירותו והשתא אתי שפיר לישנא דמתני' דמילי מילי קתני יצא לחירות מן הטעם שפירש ר"ם ז"ל והשתא אזלא ממילא קושיית ראב"ד ז"ל שהרי אינו כופהו אלא הפר לו כאשתו וכל בן חורין ומאחר שהוא בן חורין משלים נזירותו ככל איניש דעלמא וסוגיין נמי ניחא טפי דכיון דהפר לו ולא כפאו הוה ליה כמפקיר עבדו וזו היא גירסא מיושבת ועליה סמך רבינו משה ז"ל:

אבל אם לוה מעבדו וכו' עד לא יצא לחירות. פרק השולח:

הלכה יט

הלוקח עבד מן העכו"ם עד סוף הפרק. ביבמות פרק החולץ:

פרק ט

הלכה א

ישראל שבא על שפחה כנענית וכו' עד כשאר העבדים: כתב הראב"ד ז"ל וזה בהיפך ממה שאמרו בגמרא וכו': **ואני** אומר תמה אני אם יצא לשון זה מפי הראב"ד ז"ל כי דברי ר"מ ז"ל משנה שלימה פ"ג דקידושין (דף ס"ו ע"ב) סוף פרק האומר דתנן וכל מי שאין לה לא על זה ולא על אחרים קידושין הולד כמוה ואי זה זה ולד שפחה ונכרית ע"כ ומוקי לה בגמרא לגבי שפחה מדכתיב האשה וילדיה תהיה לאדוניה והתם ודאי ע"ע הוא שרבו מוסר לו שפחה כנענית ומוכח בשמעתא מהם תקנו עבד ואמה מן הנולדים בארצכם ואומר דאוקימניה בעבד כנעני הבא על אחת מן האומות והוליד בן כיון דבתר אימיה שדינן להו אין לחלק ביניהם וה"נ איתא ביבמות פרק החולץ ופרק הערל וכמה מקומות ומה שהקשה בהשגות ממה שאמרו באומות הלך אחר הזכר רבין הוא שאמרה בשם רבי יוחנן בקידושין פרק האומר גמרא מתני' דכ"מ שיש קידושין וכו' ושיילינן עלה מאי באומות הלך אחר הזכר כדתניא מניין לאחד מן האומות שבא על שפחה כנענית שאתה רשאי לקנותו בעבד תלמוד לומר וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו יכול אף כנעני שבא על אחת מן האומות אתה רשאי לקנותו בעבד ת"ל אשר הולידו בארצכם מן הנולדים בארצכם ולא מן הכנענים שבארצכם ע"כ. והוא שכתב ר"מ ז"ל לפנינו בזה הפרק וז"ל אחד מן האומות שבא על שפחה כנענית שלנו הרי הבן עבד כנעני שנאמר אשר הולידו בארצכם אבל עבד שלנו שבא על אחת מן האומות אין הבן עבד לפי שנאמר אשר הולידו בארצכם ועבד אין לו יחס וה"נ איתא פ"ק דסוטה ופרק החולץ ופרק הערל עתה ראה גם ראה מה אשיב שואלי דבר לאמר שיצא לשון השגה זאת מפי הראב"ד ז"ל שהיה הכל מסודר בפיו כשולחן מסודר א"ו אחד מן התלמידים כתבה ומצאתי לר"מ מקוצי שכתב כן מדעת רבותינו בעלי התוספות ז"ל:

הלכה ב

אחד הקונה עבד כנעני עד לכל דבר. פ"ג דקידושין ופ"ק דסוטה (דף ג') וביבמות פרק הערל (דף ע"ח):

הלכה ג

אחד מן האומות שבא וכו' עד אין לו יחס. כבר כתבתי זה שהוא בקידושין פרק האומר:

הלכה ד

מלך עכו"ם שעשה מלחמה וכן אם הרשה וכו' עד לכל דבר. זה כלול בדין מי שאינו פורע המס הכתוב למעלה באלו ההלכות מפרק החולץ (דף מ"ו) ובהא דאמרינן בבבא בתרא פרק חזקת הבתים (דף מ"ו) ובנדרים פרק ד' נדרים (דף נ"ד) ובכמה מקומות דקי"ל כשמואל דאמר דינא דמלכותא דינא וממנה הסכימו כך וכתבו על דעת המסכימים שהיו גאונים וחכמים מחוכמים וסמך על דעתם וכתבו סתם:

הלכה ה

עכו"ם שקנה עכו"ם לעבדות וכו' עד הדרכים שביארנו. ההלכות ביבמות פרק החולץ (דף מ"ו) ובגיטין פרק השולח (דף ל"ו ול"ח) והביאור הראשון פ"ה והביאור השני פ"ו:

ומותר לשחרר לדבר מצוה עד וכן כל כיוצא בזה. פרק החולץ ופרק השולח (דף ל"ח):

הלכה ז

יכול הרב לומר וכו' עד יתר מכל אדם. פ"ק דגיטין (דף י"ב):

אבל עבדים שהכניסה לו אשתו וכו' עד חייב באחריותן: כתב הראב"ד ז"ל לא נתברר לי דבר זה שאם בא הבעל ואמר איני עובד ואיני זן יכול לעשות עכ"ל: **ואני** אומר עיקר זאת ההלכה פרק קמא דגיטין וכדברי ר"ם ז"ל ומה שמבקש עוד הראב"ד לדעת הוא סברא אם נאמר כיון שקיבל שוב אינו יכול לחזור בו כמו שכתבנו בהלכות זכייה ומתנה או אם נאמר בזה כל האומר אי איפשי בתקנת חכמים כגון זו שומעין לו וכבר כתבתי כמה פעמים שאין לו עסק לר"מ ז"ל בחיבור משנה תורה בסברות רק לחבר דרכי אורך הגמרא בדרך קצרה:

הלכה ח

מותר לעבוד בעבד כנעני עד סוף הפרק. זה הדין הראשון מקרא מלא הוא לעולם בהם תעבודו וכדאיתא פ"ק דקידושין ושאר הענין כולו ממה שאמרו בכתובות פרק אע"פ (דף ס"א) ובמדרשות וגם בירושלמי גרסינן ר' יוחנן אכיל קופר ויהב ליה לעבדיה ושתי חמרא ויהב לעבדיה וקרי עליה הלא בבטן עושני עשהו וחיברו בסוף הספר הזה כדי להשלימו בטוב טעם ודעת ונתן לך האל רחמים: